

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ СТАВЛЕННЯ СОЦІУМУ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ШКОЛАХ КРИМУ

Постановка проблеми. Нові політичні та економічні цілі, викликані ринковою економікою, визначили нові стратегічні цілі освіти, одна з яких – забезпечення рівних можливостей ефективної участі в житті соціуму осіб з особливостями психофізичного розвитку. На сьогоднішній день проблема інтеграції дітей з особливостями розвитку в соціум – пріоритетне завдання всієї системи освіти, тому що її вирішення визначає ступінь зрілості суспільства й рівень його моральної культури.

Не слід упускати з виду і той факт, що надання можливості одержання освіти всім членам суспільства, у тому числі й людям з інвалідністю, має глибокий політичний зміст, тому що сприяє пом'якшенню соціальної нерівності, наявної в цій області. Існуюча фахова освіта для дітей-інвалідів, з одного боку, є елементом соціального захисту вразливих дітей і надає їм можливість одночасного лікування й навчання, з іншого боку, фахова освіта, сегрегує дітей-інвалідів в окремі школи, сприяє відтворенню соціальної ситуації, що склалася, у якій люди з інвалідністю займають маргінальні статусні позиції.

Питання розвитку інклюзивної освіти і визначення перспектив співробітництва в цій області є актуальними як для України, так і для Криму в цілому.

Система освіти України на сьогоднішній день переживає істотні зміни в результаті як урядових, так і економічних реформ. Так, формування державної політики в напрямку реалізації права дітей з особливими потребами на рівний доступ до якісної освіти розпочате із прийняття Закону України «Про освіту», Національної доктрини розвитку освіти, у якій поставлені конкретні завдання до «забезпечення доступності одержання якісної освіти протягом життя для всіх громадян...», «створенню для громадян рівних можливостей», «державної підтримки дітей і молоді з особливостями психічного і фізичного розвитку», «рівного доступу до якісної освіти всіх громадян України незалежно від... стану здоров'я» [2, с.280-281]. На сьогоднішній день в Україні розроблена законодавча база для одержання освіти дітьми з обмеженими можливостями, але механізми реалізації цього процесу відсутні. Ми згодні з думкою Алли Анатоліївни Колупаєвої у тому, що відсутність механізмів реалізації інклюзивної освіти, є одним з головних каменів перетину в розвитку нової школи - школи майбутнього.

Сьогодні, системою освіти передбачено два шляхи соціально-реабілітаційного супроводу батьків, чиї діти мають особливі освітні потреби: спеціально організований корекційний простір спеціалізованої школи або звичайна масова школа з усіма соціально-психологічними ризиками нетипової дитини.

Перший варіант передбачає активізацію функцій збереження дитини і розвиток його зони найближчого розвитку за участю корекційних педагогів і спеціальних психологів. Другий, активізує соціально-психологічні механізми взаємодії проблемної дитини із середовищем і тільки потім – корекцію. Цей шлях, на думку багатьох учених (А. Колупаєвої, О. Ферাপонтової, Е. Прокоп'євої, С. Гайдукевич, С. Радькової та ін.), може виявитися набагато більш ефективним за умови грамотно організованого соціально-психологічного супроводу не тільки самої дитини, але всієї її родини. Адже родині та дитині з обмеженими можливостями властиве викривлення суб'єктивного образу світу – уявлення про відношення до себе й навколишнього світу в цілому. У якості психологічного захисту з'являється відчуження та порушується адаптація людини до життя.

Саме родина дає дитині важливий досвід взаємодії з людьми, в ній вона вчиться спілкуватися, освоює приймання комунікації, вчиться слухати й поважати думки інших, терпляче й дбайливо ставитися до своїх близьких. В освоєнні досвіду толерантної поведінки велике значення має особистий приклад батьків, родичів. Насамперед, атмосфера відносин у

Розділ 2 **Актуальні проблеми навчання, виховання та розвитку учнів загальноосвітньої школи I-III ступенів**

родині, стиль взаємодії між батьками, між родичами, дітьми суттєво впливають на формування толерантності у дитини. А це є надійним фундаментом для розвитку фахової освіти в будь-якій країні.

Проаналізувавши психолого-педагогічну і законодавчу літературу з теми дослідження, ми побачили, що питанню взаємодії родини і школи в умовах нових освітніх стандартів, питанням вивчення і формування позитивного відношення батьків до інклюзивної освіти, наявності методичної бази інклюзивної освіти приділене недостатньо уваги, що й визначило проблему нашого дослідження.

Мета роботи: проаналізувати рівень готовності батьків до впровадження інклюзивної освіти в загальноосвітніх школах Криму і визначити шляхи формування позитивного ставлення батьків к дітям з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. Формування позитивного ставлення до інклюзивної освіти необхідно здійснювати на всіх рівнях – від системи навчання студентів педагогічних навчальних закладів до підвищення кваліфікації досвідчених учителів – практиків, а також батьків. І якщо позитивне ставлення може суттєво вплинути на забезпечення успіху інклюзивної освіти, негативне ставлення, без усякого сумніву, гарантуватиме невдачу [4, с.5].

Для досягнення поставленої мети і виявлення відношення батьків до впровадження інклюзивної освіти в школи Криму нами було проведено анкетування. Запропонована батькам анкета містила шість питань: 1. Чи знаєте ви, що таке інклюзивна освіта? 2. Як ви відноситеся до того, що в класі, де вчиться ваша дитина, вчитиметься дитина з обмеженими психофізичними можливостями? 3. Якби у вас був вибір віддати дитину в звичайну школу або в школу з інклюзивними класами, то ви..... 4. Що вам відомо про коректувальну роботу з дітьми, які мають порушення зору (слуху, мови, опорно-рухового апарату, розумового розвитку, затримки психічного розвитку)? 5. Хотілося б вам більше знати про інклюзивну освіту? 6. Якщо Вам відомо про інклюзію, то з якого джерела?

Дослідження було схожим в різних географічних напрямках Криму: північному (Раздольненський район), південному (Нижньогірський район) і центральному – м. Сімферополь. Для результативності дослідження і отримання наочного матеріалу були визначені два навчальні заклади сільської місцевості (Славнівська СЗШ – 13 осіб і Мітрофанівська СЗШ – 27 осіб) і два міських (школа № 38 – 31 батько і центр Репетиторства дошкільної підготовки «А і Я» 12 осіб). Таким чином загальну кількість респондентів (батьків) склали 83 особи. Отримані дані відбиті в таблиці 1.

Таблиця 1

Відношення батьків до впровадження інклюзивної освіти в школах Криму

Назва навчального закладу Питання анкет	Школа № 38, м. Сімферополь (31 особа)	Мітрофанівська СЗШ, Нижньогірського району (27 осіб)	Славнівська СЗШ, Раздольненського Району (13 осіб)	Центр репетиторства « А і Я », м. Сімферополь (12 осіб)
1. Чи знаєте ви, що таке інклюзивна освіта?	Так 13 осіб (41,9%) Немає 18 осіб (58,1%)	Так 8 осіб (29,6%) Ні 19 осіб (70,4%)	Та 1 особа (7,7%) Немає 12 осіб (92,3%)	Та 8 осіб (66,7%) Немає 4 осіб (33,3%)
2. Як ви відноситеся до того, що в класі, де вчиться ваша дитина вчитиметься дитина з обмеженими психо-фізичними можливостями?	Позитивно 19 осіб (61,3%) Негативно 12 осіб (38,7%)	Позитивно 11 осіб (40,7%) Негативно 16 осіб (59,3%)	Позитивно 2 особи (15,4%) Негативно 11 осіб (84,6%)	Позитивно 10 осіб (83,3%) Негативно 2 особи (16,7%)

<p>3. Якби у вас був вибір віддати дитину в звичайну школу або в школу з інклюзивними класами, то ви...</p>	<p>Звичайна школа 27 осіб (87,1%)</p> <p>Школа з інклюз. класами -----</p> <p>Маю сумнів 4 особи (9,7%)</p>	<p>Звичайна школа 27 осіб (100%)</p> <p>Школа з інклюз. класами -----</p>	<p>Звичайна школа 12 осіб (92,3%)</p> <p>Школа з інклюз. класами -----</p> <p>Маю сумнів 1 особа (7,7%)</p>	<p>Звичайна школа 10 осіб (83,3%)</p> <p>Школа з інклюз. класами -----</p> <p>Маю сумнів 2 особи (16,7%)</p>
<p>4. Що вам відомо про коректувальну роботу з дітьми, які мають порушення зору(слуху, мови, опорно-рухового апарату, розумового розвитку, затримки психічного розвитку)?</p>	<p>Нічого 28 осіб (90.3%)</p> <p>Щось чув (а), але дуже мало 3 особи (9.7%)</p>	<p>Нічого 23 осіб (85,2%)</p> <p>Щось чув (а), але дуже мало 4 особи (14,8%)</p>	<p>Нічого 11 осіб (84,6%)</p> <p>Щось чув (а), але дуже мало 2 особи (15,38%)</p>	<p>Нічого 10 осіб (83.3%)</p> <p>Щось чув (а), але дуже мало 2 особи (16.7%)</p>
<p>5. Хотілося б вам більше знати про інклюзивну освіту?</p>	<p>Так 9 осіб (29,1%)</p> <p>Немає 22 особи (70,9%)</p>	<p>Так 3 особи (11,1%)</p> <p>Ні 24 особи (88,9%)</p>	<p>Так 3 особи (23,1%)</p> <p>Немає 10 осіб (76,9%)</p>	<p>Та 6 осіб (50%)</p> <p>Немає 6 осіб (50%)</p>
<p>6. Якщо Вам відомо про інклюзію, то з якого джерела?</p>	<p>Читель 1 (7.7%)</p> <p>Інтернет 10 (76.9%)</p> <p>Періодика 2 (15,4%)</p>	<p>Вчитель -----</p> <p>Інтернет 2 (25%)</p> <p>Періодика 6 (75%)</p>	<p>Вчитель-----</p> <p>Інтернет-----</p> <p>Періодика 1 осіб</p>	<p>Вчитель 2 (25%)</p> <p>Інтернет 3 (37,5%)</p> <p>Періодика 3 (37,5%)</p>

Зіставляючи відповіді батьків, діти яких вчать у сільських і міських школах, ми отримали наступні результати. Рівень загальної обізнаності в області інклюзивної освіти у батьків з шкіл сільських регіонів значно нижче за рівень загальної обізнаності батьків школярів з міських навчальних закладів. Так на питання: «Чи знаєте ви, що таке інклюзивна освіта?», негативні відповіді дали 70,4% батьків Мітрофанівської СЗШ і 92,3% Славнівської СЗШ (що в середньому склало 81,4%. Тоді як в міських школах показник дорівнював 45,7%). Позитивний результат з даного питання склав 54,3% в міських школах і всього лише 18,7% у сільських. Аналізуючи вже наявний рівень знань про інклюзію батькам було запропоновано відповісти на питання: «Хотілося б вам більше дізнатися про інклюзивну освіту?» Помітним стало зниження попередніх показників. 13 респондентів з СЗШ № 38 I-III ступеня м. Сімферополя, які знали, що таке інклюзивна освіта тільки 9 виявили бажання дізнатися більше. Схожі ситуації склалися і в Мітрофанівській школі, де з 8 батьків тільки 3-є зберегли інтерес до пізнання нового, в центрі репетиторства дошкільної підготовки «А і Я» з 8 обізнаних, тільки 6 не втратили інтересу. Несподіваним стало незначне зростання інтересу до означеної проблеми, у батьків Славнівської школи (на 2 людини).

Порівнюючи відповіді на питання «Як ви відноситеся до того, що в класі, де вчиться ваша дитина вчитиметься дитина з обмеженими психофізичними можливостями?» ми побачили, що позитивне відношення до сумісного навчання своїх дітей і дітей з особливими потребами проявили 72,3% батьків, чії діти вчать у міських навчальних закладах. Так, в загальноосвітній школі №38 I-III ступенів цей результат склав 61,3 %, а в центрі «А і Я» 83,3%. Тоді, як результати відповідей батьків школярів з сільських шкіл склав всього 28%. Проти інклюзивного навчання виступили батьки Славнівської школи 84,6%, а в Мітрофанівській цей показник склав 59,3% .

На перший погляд, ситуація закономірна: відсутність інформації про інклюзивну освіту в сільських школах - збільшує непорозуміння і заперечення всього нового. Проте як можна пояснити

Розділ 2 **Актуальні проблеми навчання, виховання та розвитку учнів загальноосвітньої школи I-III ступенів**

результат, отриманий на питання: «Якби у вас був вибір віддати дитину в звичайну школу або в школу з інклюзивними класами, то ви...?». Більшість з опитаних не вибрали, як варіант, для навчання своєї дитини школу з інклюзивними класами. Тільки 8 осіб від загальної кількості опитаних батьків проявили сумнів, що склало 11,4% в цілому по міських і сільських школах.

Зачіпаючи проблему відсутності достатньої інформації в питаннях інклюзивної освіти цікавим представилося порівняти відповіді на питання 6, яке ми не віднесли до основних у даній роботі: «Якщо Вам відомо про інклюзію то, з якого джерела?», але яке показує нам зв'язок школи і батьків, показує відношення батьків до школи, як джерела інформації. Більшість батьків віддали перевагу пошуку інформації в періодичній літературі, деяка частина батьків звернулася до Інтернету.

Аналізуючи відповіді на питання ми побачили необхідність виділити декілька показників ставлення батьків до досліджуваної нами проблеми. Ми виділи три показники ставлення: перший показник – обізнаність, тобто якими знаннями на даний момент володіє людина (питання анкет № 1, 4); другий показник – готовність батьків прийняти інклюзивну освіту (питання № 2, 3); третій показник – зацікавленість проблемою, яка виявляється в бажанні дізнатися більше про інклюзивну освіту, йому відповідає питання № 5. Систематизовані дані розміщені в таблиці 2.

Таблиця 2

Таблиця показників рівня ставлення батьків до впровадження інклюзивної освіти в Криму

		Школа №38	Центр репетиторства «А і Я»	Мітрофанівська СЗШ	Славнівська СЗШ	X – середнє арифметичне
Показник обізнаності	Знає Високий	20,9%	33,4%	14,8%	3,85%	18,24%
	Чув(а) Достат.	4,8%	8,4%	7,4%	7,69%	7,07%
	Не знає Низький	74,2 %	58,3%	77,8%	88,45%	74,69%
Показник готовності ухвалення інклюзивної освіти	Згодний (а) Високий.	30,6%	41,7%	20,35%	7,7%	25,08%
	Не згодний(а) Низький.	62,8%	50%	79,65%	88,45%	70,23%

	Маю сумнів Средн.	6,5%	8,35%	-----	3,85%	4,68%
Показник зацікавленості проблемою	Хочу знати Високий	29,1%	50%	11,1%	23,1%	28,34%
	Не хочу знати Середній	-----	-----	-----	-----	-----
	Маю сумнів Низький	70,9%	50%	88,9%	76,9%	71,68%

Аналізуючи отримані дані ми прийшли до висновку про необхідність визначити рівень кожного показника. Рівні ми позначили як високий, середній і низький, узявши за основу варіанти відповідей на питання. Позитивна відповідь відповідає високому рівню, негативна - низькому, відповідь «маю сумнів» – середньому. Кожен показник обчислюється за формулою:

$$X = \frac{Z_x}{N},$$

де X – середнє арифметичне; Z_x – сума відповідей респондентів, виражається у %; N – їх число.

Так середній арифметичний показник обізнаності всіх батьків, що беруть участь в анкетуванні, склав 18,2%. Причому, найбільший позитивний результат мають навчальні заклади міста Сімферополя: школа № 38 – 20,9%, центр репетиторства дошкільної підготовки «А і Я» – 33,4%. Кількість малообізнаних, варіант «Чув (ла), але мало» наближено до середнього показника – 7%.

Показник готовності ухвалення інклюзивної освіти, отримав у великій кількості негативні відповіді щодо ідеї впровадження інклюзивної освіти в школи Криму. Найвищий показник незгоди зафіксований в сільських школах: Славнівська СЗШ – 88,45%, Мітрофанівська СЗШ – 79,65%. Зіставляючи результати з цього питання в міських і сільських навчальних закладах ми прийшли до висновку: батьки школи № 38 місто Сімферополя і центру репетиторства дошкільної підготовки «А і Я» краще обізнані і як результат мають рівень готовності ухвалення вище середнього показника сільських шкіл на 8,1%.

Переважним варіантом відповіді показника зацікавленості проблемою, як і в попередніх двох показниках, стало заперечення бажання дізнатися більше. Варто відзначити той факт, що у деяких батьків як міських, таких сільських шкіл простежувалася відсутність мотивації в отриманні нових знань (варіант відповіді таких батьків: «А навіщо мені це треба?»). Найбільшим бажанням дізнатися щось нове володіли батьки центру репетиторства дошкільної підготовки «А і Я», їх результат склав 50%. Приблизно однаковими є результати позитивної зацікавленості батьків Славнівської школи – 23,1% і школи № 38 міста Сімферополя – 29,1%.

Найвищий негативний результат зацікавленості серед опитаних батьків має Мітрофанівська СЗШ – 88,9%.

Таким чином, низькі показники (рівень обізнаності – 20,1%; рівень готовності ухвалення – 25,08%; рівень зацікавленості – 28,3%), отримані в результаті анкетування говорять про відсутність належної взаємодії школи і батьків. У даний період розвитку суспільства школа перестала бути джерелом отримання нової інформації. А це у свою чергу одне з її пріоритетних завдань, дозвіл якого послужить першим кроком до зміни свідомості суспільства, а значить і батьків, як невід'ємної її складової.

Нав'язаний суспільству в цілому стереотип даремності сумісного навчання здорових дітей і дітей з особливими освітніми потребами буде знехтуваний лише у тому випадку, коли батьки під впливом тісної, творчої роботи з вчителем переростуть з категорії «спостерігача» в категорію помічника, порадника або навіть друга.

Виходячи з отриманих відповідей анкетування, а саме рівнів обізнаності, готовності ухвалення інклюзивної освіти і рівня зацікавленості проблемою, ми всіх батьків диференціюємо умовно на шість груп:

I група – Батьки, які вже знають про інклюзивну освіту і хочуть знати більше;

II група – Батьки, які знають щось про інклюзію, і не хочуть знати більше;

III група – Батьки, які не згодні, за будь-яких причин, з ідеями інклюзивної освіти;

IV група – Батьки, які не знають нічого, але хочуть дізнатися про інклюзивну освіту;

V група – Батьки, які не знають і не бажають знати більше;

VI група – Батьки, які поки не визначилися у виборі (що мають сумнів).

З метою максимального інформування батьків про проблеми дітей з особливими потребами, пропонуємо використовувати різні форми роботи з батьками: батьківські збори, батьківські лекторії, навчальні тренінги, індивідуальні бесіди і круглі столи та інші.

Вся робота з інформування батьків у питаннях інклюзивної освіти може бути поділена на два етапи. Перший – «Настановний». На даному етапі вчитель знайомиться з батьками, проводить перше анкетування, з метою виявлення рівня обізнаності, готовності ухвалення, зацікавленості цією проблемою. Тут же вчитель фіксує для себе причини по яким деякі батьки підтримують інклюзивну освіту, а деякі заперечують; виявляє причини відсутності мотивації (бажання дізнатися більше) і глибину обізнаності батьків в питаннях інклюзивної освіти. Дана інформація допоможе надалі будувати структуру подачі теоретичного матеріалу для лекторіїв, тренінгів, індивідуальних бесід.

Для результативності подальшої роботи, згуртованості батьківського колективу, усередині наявних шести груп формуються групи взаємодопомоги. Так, I група – батьки, які вже знають про інклюзивну освіту і хочуть знати більше, об'єднується з групою VI – батьки, які поки не визначилися з вибором (мають сумнів). Батьки, які на достатньому рівні володіють інформацією, проявляючи при цьому ще і бажання знати більше, прагнутимуть допомогти у виборі батькам, що мають сумнів. Група II – де батьки знають щось про інклюзію, але не хочуть знати більше, об'єднуються з групою IV – батьки, які не знають нічого, але хочуть дізнатися про інклюзивну освіту більше. Таким чином, відбувається взаємообмін інформацією, формується батьківський колектив. Групи, що залишилися, V – батьки, які не знають і не бажають знати більше і III – батьки, які не згодні, за будь-яких причин, з ідеями інклюзивної освіти на цьому етапі не об'єднуються, з ними ведеться індивідуальна робота, яка допоможе надалі залучитися їм до груп взаємодопомоги.

Далі вчитель намічає план роботи на весь навчальний рік для кожної групи окремо. Форма роботи, яка використовується на даному етапі, – батьківські збори з включенням теоретичного матеріалу, з метою загальної, первинної інформованості.

Другий етап називається «Теоретико-пізнавальний». На цьому етапі здійснюється цілеспрямована робота з кожною групою. Запропоновані нами форми роботи розподіляються в певному порядку, з можливим корегуванням часових меж. Теоретичний матеріал, що висловлюється на цих заняттях, варіюється вчителем залежно від рівня знань, що є у батьків .

Кількість використання тих або інших форм роботи визначає сам вчитель. Ми пропонуємо використовувати в роботі з батьками наступну тематику батьківських лекторіїв:

1. Що таке інклюзивна освіта? Принципи, механізми. Міфи про інклюзивні школи. Хто такі інклюзивні діти?

2. Генезис науково-теоретичних підходів до проблеми залучення осіб з обмеженими можливостями здоров'я в загальноосвітній простір. Розвиток інклюзивної освіти на території України і Криму в цілому.

3. Законодавче і нормативно-правове забезпечення в освіті осіб з обмеженими можливостями.

4. Роль батьків в інклюзивній освіті. Права і обов'язки.

5. «Мама, а хто такий інвалід?» Обговорення питань інвалідності в сім'ї. Заняття з батьками і дітьми з розуміння інвалідності.

6. Види корегувальної роботи з категоріями дітей, що належать до інклюзивних.

Паралельно, з батьківськими лекторіями необхідно проводити навчальні тренінги, 4 в навчальному році. Головне завдання, яке повинен вирішити вчитель, використовуючи ці форми роботи, – навчити батьків бачити проблему зсередини. Наприклад, представити себе на місці дітей з особливими потребами, їх батьками, а може навіть і вчителем.

Індивідуальні бесіди, як форма роботи проводяться вчителем за бажанням батьків, а в деяких ситуаціях і за ініціативою вчителя, виходячи з проблем, з якими стикаються батьки. Мета – допомогти батькам в питаннях виховання і навчання їх дитини, надання всіляких рекомендацій, порад.

Круглий стіл ми рекомендуємо проводити в кінці 1-го і 2-го навчальних півріч, мінімум 2 рази на навчальний рік. Круглий стіл є обов'язковим в проведенні для всіх груп батьків. Мета – підведення підсумків: що дізналися нового, чому навчилися, провести взаємообмін інформацією серед різних груп, провести повторно анкетування з метою виявлення змін в рівнях ставлення батьків до впровадження інклюзивної освіти в школах Криму, щоб спланувати подальшу роботу з батьками.

Висновок. Сьогодні суспільство стоїть перед складним вибором включення дітей з особливими освітніми потребами в масові школи. Для рішення цієї проблеми необхідно змінювати ставлення соціуму до дітей з особливими освітніми потребами, необхідно підвищувати педагогічну культуру батьків. А це загалом залежить від професіоналізму кожного педагога, від його вміння організувати доброзичливі зустрічі з батьками за «круглим столом», організувати вечори питань и відповідей, засідання дискусійних клубів, проведення тренінгових занять та інше.

Література:

1. Аналитические материалы Комитета ООН по правам ребёнка. Российский НПО и права детей в России. – М., 2000. – 245 с.
2. Законодавчі акти України з питань освіти. Указ Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти» / Верховна Рада України. Комітет з питань науки і освіти: Офіц. Вид. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – С. 280 – 281
3. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія / Алла Анатоліївна Колупаєва. – К.: Самміт-Кніга, 2009. – 272 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»)
4. Лорман Т. Сім стовпів підтримки інклюзивної освіти / Тім Лорман // Міжнародний журнал цілісної підтримки. – 2007. – Т. 3, № 2. – 20 с.
5. На пути к инклюзивной школе: пособие для учителей / Региональная общественная организация инвалидов «Перспектива» при поддержке Агентства США по международному развитию в России. – М.: Перспектива, 2006. – 48 с.

У статті розглядаються проблеми ставлення батьків до впровадження інклюзивної освіти в школах Криму, виявлення рівня цього ставлення і пропонуються шляхи формування позитивного ставлення батьків к дітям з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: інклюзивна освіта, взаємодія родини і школи, відношення батьків до інклюзивної освіти.

Розділ 2 **Актуальні проблеми навчання, виховання та розвитку учнів загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів**

В статье рассматриваются проблемы отношения родителей к внедрению инклюзивного образования в общеобразовательные школы Крыма, выявляются уровни этого отношения и предлагаются пути формирования положительного отношения родителей к детям с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: *инклюзивное образование, взаимодействие родителей и школы, отношение родителей к инклюзивному образованию.*

This article deals with the problems of the parental attitude towards the introduction of inclusive education in educational institutions of the Crimea, the levels of this attitude are being defined and the ways of the formation of the positive attitude of parents towards children with special educational needs are being suggested.

Key words: *inclusive education cooperation between parents and school, parental attitude towards inclusive education.*